

Asia: Lausunto kokooma- ja yksittäisteosten avoimuuden osalinjausluonnoksesta

Suomen tietokirjailijat ry kiittää mahdollisuudesta lausua osalinjauksesta. Suomen tietokirjailijat ry on Suomen suurin kirjailijajärjestö, joka edustaa yli 3300 tietokirjailijaa, oppikirjailijaa ja tutkijaa. Yhdistys edistää suomalaista tietokirjallisuutta, valvoo tietokirjailijoiden tekijänoikeudellisia ja taloudellisia etuja, tukee tietoteosten kirjoittajia sekä edistää jäsentensä ammattitaitoa ja -etiikkaa.

Suomen tietokirjailijat ry katsoo, että osalinjauksessa ei riittävästi oteta huomioon kirjallisuuden tekijöiden näkökulmaa. Moni tutkija julkaisee myös kaupallisia tiede- tai tietokirjoja. Osalinjauksessa tutkijoiden taloudellista asemaa ei ole otettu riittävästi huomioon, ja tekijänoikeuksia ei käytännössä lainkaan. Jos näitä seikkoja ei oteta huomioon, linjauksilla voisi olla merkittäviä negatiivisia vaikutuksia tekijöiden taloudelliseen asemaan ja oikeuksiin. Tekijöiden asemaa ei tule heikentää linjausten käyttöönotolla, eikä linjauksia voida ottaa käyttöön, jos käyttöönotto johtaisi kirjallisuuden tekijöiden aseman ja oikeuksien tosiasialliseen heikkenemiseen.

Osalinjauksessa ei voida tarpeettomasti laajentaa avoimen julkaisemisen käsitettä siitä, miten se on yleisesti ymmärretty. Osalinjauksessa ”avoin saatavuus” on määritelty näin: *”Julkaisu on Internetin kautta kokonaisuudessaan ilmaiseksi ja esteettömästi luettavissa, tulostettavissa ja kopioitavissa vähintään ei-kaupalliseen käyttöön.”* Avoin saatavuus on nähdäksemme määritelty liian laajasti. Osalinjauksessa tarkoitettu julkaisu on tekijänsä luomistyön tuotteena syntynyt teos, johon tekijällä on taloudellisia ja moraalisia tekijänoikeuksia. Tekijällä on lähtökohtaisesti yksinoikeus teoksensa, jollei hän ole luovuttanut taloudellisia oikeuksia toiselle. Tekijöillä on heitä velvoittavien sopimusten puitteissa oikeus päättää, julkaisevatko he teoksensa avoimesti, ja jos julkaisevat, millaiset käyttöoikeudet he luovuttavat toisille. Avoin julkaisu ei sellaisenaan tarkoita, että tekijän pitäisi luopua teoksensa taloudellisista jälkikäyttöoikeuksista, kuten kopiointioikeudesta.

Linjauksissa ei ole riittävästi huomioitu kirjallisuuden tekijöiden toimeentuloa, eikä avoimuutta tule toteuttaa tekijöiden kustannuksella. Tekijöiden oikeus julkaista avoimesti ei saa muuttua velvollisuudeksi, varsinkaan, jos tämä heikentäisi heidän taloudellista asemaansa. Mikäli avointa julkaisemista edellytetään, tulee avoimen julkaisemisen rahoitusmalliin sisältyä tekijöille maksettava asianmukainen ja oikeasuhtainen korvaus, jolla kompensoidaan julkaisun myynnistä saatavien tekijänoikeuspalkkioiden menetystä.

Suomen tietokirjailijat ry pitää myönteisenä, että kotimaisten tiedekustantajien ja -julkaisijoiden elinvoimaisuus on nostettu esille osalinjauksessa. Kotimaisen tieteellisen kustantamisen etu on myös kotimaisten tutkijoiden etu. Kuitenkin ennen linjausten edistämistä olisi löydettävä kestävä rahoitusmalli, jotta avoin julkaiseminen ei vaaranna kotimaista tieteellistä julkaisemista. Ulkomaisiin kustantajiin kotimaiset linjaukset eivät vaikuta, mutta ne voivat heikentää kotimaisen julkaisemisen toimintamahdollisuuksia. Olemme huolissamme linjausten kiireellisyydestä tilanteessa, jossa

avoimen julkaisemisen rahoitusta ei ole ratkaistu. Linjausten onnistuminen edellyttää kestävästä rahoitusratkaisusta avoimen julkaisemisen tukemiseksi.

Tieteen avoimuuden yhteiskunnalliset vaikutukset on huomioitu osalinjauksessa, mutta tieteen avoimuus tarkoittaa vapaata pääsyä tutkimustietoon, ei välttämättä teosten ilmaista käyttöä tai tekijänoikeuksista luopumista. Tekijöillä tulee olla lähtökohtainen oikeus päättää, miten heidän teoksiaan käytetään ja missä ne julkaistaan. Tekijänoikeuksien hallinnan säilyminen tutkijoilla on tärkeää, ja avoimen julkaisemisen lisensoijia tulee tarkastella huolella.

Osalinjauksen on tarkoitus kattaa myös tiedekirjat. Osalinjauksessa on kuitenkin epäselvää, miten tiedekirjat erotellaan tietokirjoista, joita tutkijat usein julkaisevat kotimaisilla kielillä kaupallisten kustantamoiden kautta. Tämä erottelu täytyy tehdä selväksi, jotta osalinjauksen mittakaava ei laajene tieteellisten julkaisujen ulkopuolelle.

Helsingissä 13.9.2024

Sanna Haanpää
Toiminnanjohtaja
Suomen tietokirjailijat ry

Mikko Niemelä
Juristi
Suomen tietokirjailijat ry